

תלמודים

שבועות וירטואלי
בבית אבי חי

מסעה של רות המואבייה לארץ המובטחת

יעל תאלי

מגילת רות היא נושא אהוב באמנות. ואכן, היא עשויה מ"חומרים ציוריים". על רקע טרגדיה משפחתית ובניגוד לסיכויים, צומחת משפחה חדשה שבמרכזה אישה זרה ומיוחדת. הסיפור מתרחש בקיץ, בזמן הקציה, והנף מבצבץ מבין השורות. נתבונן בתמונות שלפנינו, נעמוד על שפת הסמלים המאפיינת אותן, ונגלה את המשמעות האידיאולוגית המשתקפת מהתיאורים הציוריים, תוך כדי עיון במגילה ובמדרשי חז"ל.

בקצרה על האמנים:

זאב רבן (1890 - 1970) היה מהבולטים באמנים השייכים לזרם המכונה "אסכולת בצלאל". אמני בצלאל נקטו גישה ריאליסטית קלסית לתכנים עבריים, ושילבו בעבודתם סגנונות אמנותיים שרווחו בראשית המאה ה-20. הם הפכו את עולם הצומח והחי הארצישראלי לחומר גלם ציורי, בסיס לאורנמנטיקה החדשה. רבן הרבה להשתמש בסמלים עבריים שליקט מחפצי קודש ממערב וממזרח מכל התקופות. רבן שילב באיוריו גם דמויות של חיות מיתולוגיות וסמלים אלגוריים, השאובים מחפירות ארכיאולוגיות וממטבעות עתיקים. הוא התעניין מאוד בתנ"ך ואייר בנוסף למגילת רות גם את ההגדה של פסח, את שיר השירים, את מגילת אסתר ואת ספר איוב. רבן היה אמן סימבוליסטי שהשתמש, בנוסף לסמלים מן המקורות היהודיים, גם בדימויים מיתולוגיים ונוצריים. את הצבעוניות הבהקת של ציוריו שאב מוויטראז'ים ומפסיפסים ביזנטיים.

האיורים בנויים כתמונה בתוך מסגרת. תבנית זו מזכירה את כתבי־היד העבריים המאירים. הצמחייה במסגרת מתוארת בקווים מפותלים וקישוטיים על־פי סגנון "אר־נובו" שרווח בראשית המאה ה-20. הדמויות המאורכות והעדינות בציוריו של רבן, המשרות תחושה של רוחניות, הן בסגנון גותי. יחד עם זאת נעזר רבן, כנהוג באסכולת בצלאל, בדמויות מזרחיות כדי לשוות "אותנטיות" לגיבורי הסצנות התנ"כיות שלו. רבן הוא אמן אקלקטי המשתמש במגוון סגנונות ודרכי הבעה ממזרח וממערב, מן העת העתיקה ומן האמנות בת־זמנו. הוא יוצר מעין "קיבוץ גלויות" אמנותי, ועבודותיו הן תוצר של עבודת מחקר מעמיקה ומחשבה מרובה.

יעקב שטיינהרדט, (1887–1968) היה צייר ואמן חיתוכי עץ, מחלוצי האקספרסיוניזם בברלין. עלה ב-1933 בעקבות עליית הנאצים לשלטון. לימד ואף ניהל את "בצלאל החדש". שטיינהרדט לחם במלחמת העולם הראשונה בצבא גרמניה, וחזר ממנה כגוע נפשית. עסק בנושאים תנ"כיים ויהודיים. יצירות רבות שלו מגיבות לסבל ולמלחמות.

1 ← זאב רבן, עזיבת בית לחם, 1930

- מצאו לפחות חמישה אמצעים אמנותיים שדרכם מביע רבן את דעתו השלילית על הירידה מן הארץ של משפחת אלימלך (קומפוזיציה, צבעוניות, מחוות גוף, סמלים בתמונה ובמסגרת).
- יעקב שטיינהרדט מצייר אותה סצנה מזווית מבט שונה. השווו בין היצירות. שלבו בתשובתכם את הביטויים: ברית גורל וברית ייעוד. התייחסו גם לנקודת המוצא הרגשית של האמן.

2 ← יעקב שטיינהרדט, איור למגילת רות, צנפג, חיתוך עץ

לעיון:

מדרש רבה רות פרשה ג פסקא ו

"וְתָהִים כָּל-הָעִיר עֲלֵיהֶן, וְתֹאמְרָנָה: הַזֹּאת נְעָמִי?" (מדרש רבה רות ג, ו)

"זו היא שמעשיה נאים ונעימים?"

לשעבר היתה מהלכת בְּאִיִּסְקָפְטִיאוֹת שלה - ועכשיו היא מהלכת יחפה

ואת אמרת: הזאת נעמי?

לשעבר היתה מכוסה בבגדי מִלְתִּין - ועכשיו היא מכוסה בסמרטוטין

ואת אמרת: הזאת נעמי?

לשעבר היו פניה מאדימות מכח מאכל ומשתה - ועכשיו פניה מוריקות מן רעבון

ואת אמרת: הזאת נעמי?

ואומרת להן: "אל-תִּקְרָאנָה לִי נְעָמִי: קְרָאן לִי מְרָא."

"לא יצא אדם בחוצה לארץ אלא אם כן הולכין חיטין סאתים בסלע

אמר ר' שמעון: במה דברים אמורין? בזמן שאינו מוצא ליקח

אבל בזמן שמוצא ליקח - אפילו סאה בסלע, לא יצא!

וכן היה ר' שמעון אומר: אלימלך היה מגדולי הדור ומכרנסי ציבור,

ועל שיצא לחוצה לארץ מת הוא ובניו ברעב והיו כל ישראל קיימין על אדמתן

שנאמר: (רות א) "וְתָהִים כָּל הָעִיר עֲלֵיהֶן". מלמד, שכל העיר קיימת ומת הוא ובניו ברעב."

- חשבו: איזה רגש מביעה המילה "ותהום"? אל תגידו לחברותא שלכם על מה חשבתם. ועכשיו, כל אחד יביע את הרגש בעזרת הבעות פנים, מחוות גוף, חפץ, בגד, או צבע. נחשו כיצד פירש כל אחד מהנוכחים את הסצנה. דונו ביניכם על המשמעויות השונות.
- ועכשיו, התבוננו באיור של רבן, נתחו את הסצנה על פי הקריטריונים הבאים: קומפוזיציה, צבע, מיקום הדמויות המרכזיות, הקשר ביניהן, סמלים השזורים באיור ועוד.
- רות מחזיקה על ראשה חבילה בעלת צורה משונה. הסבירו את משמעותה כחלק מהריאליה של ראשית המאה ה-20, ואת המשמעויות הסמליות שהיא מרמזת עליהן.
- השוו בין איור זה לבין האיור הראשון: עזיבת בית לחם. שימו לב לשינויים במסגרת.

← 4 זאב רבן, איור למגילת רות, 1938

נסיים בתמונה של רות, שאני מכנה אותה: "הנסיכה הציונית".

- חשבו: כיצד מצטיירת ארץ ישראל בעיני רבן? שימו לב לנוף, לתבנית התמונה ולסמלים המופיעים בה. לדעתי, יש לכם את כל הכלים לפרש את האיור בעצמכם.

ואם תרצו עזרה, מוזמנים להציץ בבלוג שלי: "אמנות כפרשנות", שבו מופיע פרק על "רות הציונית" שהוא חלק מספרי שבכתובים: אמנות כפרשנות על מועדי ישראל: https://yaelmaly.blogspot.com/2014/05/blog-post_31.html

התמונות של זאב רבן באדיבות משפחתו של האמן.
התמונה של יעקב שטיינהרדט באדיבות משפחתו של האמן.